

Eläimistä saatavien sivutuotteiden valvonta 2009

Evira/7307/4011/2010

Eviran raportti
Hyväksymispäivä 11.6.2010

Hyväksyjä	Jaana Mikkola
Esittelijä	Taina Heimonen-Kauppi
Lisätietoja	Taina Heimonen-Kauppi

Sisällysluettelo

1	VALVONNAN SUUNNITELMALLISUUS JA SEN TOTEUTUMINEN	4
2	TOIMIJOIDEN LAINKUULIAISUUS JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS.....	7
2.1	Todettujen säännöstenvastaisuuksien yleisyys ja tyyppi	7
2.2	Todettujen säännöstenvastaisuuksien analyysi	9
2.2.1	Todettujen säännöstenvastaisuuksien esiintyminen	9
2.2.2	Todetuista säännöstenvastaisuuksista seuraavien riskien luonne	11
2.2.3	Todettujen säännöstenvastaisuuksien perimmäiset syyt	11
3	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	12
4	TOIMET TEHOKKUUDEN VARMISTAMISEKSI	12
4.1	Toimet toimijoiden lainkuuliaisuuden varmistamiseksi	12
4.2	Toimet virallisen valvonnan tehokkaan toiminnan varmistamiseksi	12
5	ARVIO YLEISESTÄ ONNISTUMISESTA	13
6	MUUTOKSET VASUSSA.....	13

1 VALVONNAN SUUNNITELMALLISUUS JA SEN TOTEUTUMINEN

Kunnan- ja läänineläinlääkäreiden suorittama sivutuotealan laitosten hyväksyminen ja valvonta hyväksymissään laitoksissa

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1774/2002 (sivutuoteasetus) edellyttää, että sivutuotteita käsittelevillä, varastoivilla ja hävittäville laitoksilla on oltava toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntä. Lisäksi viranomaisen on säännöllisin väliajoin suoritettava tarkastuksia ja valvontaa hyväksytyissä laitoksissa. Valvontaviranomaiset on määrätty laitostyyppikohtaisesti MMM:n asetuksessa N:o 850/2005.

Laitosten hyväksymiset

Vuoden 2009 lopussa kunnan- ja läänineläinlääkäreiden hyväksymiä sivutuotealan laitoksia oli 143 kappaletta. Määrä on noussut vuodesta 2008 yhteensä 20 laitoksella. Eniten hyväksyttiin polttolaitoksia, 15 kpl. Niistä 1 oli läänineläinlääkärin hyväksymä eläinkrematorio ja loput kunnaneläinlääkäreiden hyväksymiä tilakohtaisia, lähinnä broileritiloilla toimivia polttolaitoksia. Yksi tilakohtainen polttolaitos lopetti toimintansa.

Tilarehustamoita hyväksyttiin 8 ja saman verran lopetti toimintansa eli kokonaismäärä pysyi ennallaan. Kuudessa tilarehustamossa kasvatetaan koiria, muissa turkiseläimiä.

Yksi uusi varastointilaitos hyväksyttiin toimintaansa. Kolmessa varastossa säilytetään renderöityjä eläinrasvoja, yhdessä konservoituja eläinnytteitä.

Väliasteen laitoksia hyväksyttiin kaksi: toisen, luokan 3 laitoksen toimialaan kuuluu teurastamoista peräisin olevien vuotien ja nahkojen lajittelu ja varastointi ja se toimittaa lisäksi raaka-ainetta ihmisravinnoksi tarkoitetun gelatiinin valmistukseen. Toinen luokan 2 laitos nahkaa ja varastoi kettujen nahkoja.

Teknisiä laitoksia hyväksyttiin 4, joista 1 oli läänineläinlääkärin hyväksymä lääketieteellisiä valmisteita käsittelevä laitos ja muut villieläinten luita, nahkoja tai trofeita käsitteleviä tai eläinten täyttämistä harjoittavia laitoksia. Yksi nahka-alan laitos lopetti toimintansa.

Seuraavassa taulukossa on esitetty toimivien sivutuotealanlaitosten määrät vuosina 2008 ja 2009 sekä vuonna 2009 hyväksytyjen laitosten ja toimintansa lopettaneiden laitosten määrät.

Taulukko 1. Hyväksytyjen laitosten määrä

LAITOS	määrä v.2008 lopussa, kpl	määrä v.2009 lopussa, kpl	vuonna 2009 hyväksytyjä, kpl	vuonna 2009 lopettaneita, kpl
polttolaitos	46	60	15	1
tekninen laitos	22	25	4	1
tilarehustamo	47	47	8	8
tekn.tuot.varast.	4	5	1	0
väliasteenlaitos	4	6	2	0
yhteensä	123	143	30	10

MMM:n 850/2005 5§:n mukaiset kertaalleen hyväksytyin laitoksen harjoittaman määrät vuosilta 2008 ja 2009.

Taulukko 2. Sivutuotelaitosten valvonta

Kunnaneläinlääkäriin tarkastettavat laitokset	Asetuksen edellyttämät, kpl		Toteutuneet, kpl		Toteutuma %	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Polttolaitos	24	43	0	24	0	56
Tekninen laitos	11	13	2	8	18	62
Tekn.varastointilaitos	2	4	1	1	50	25
Tilarehustamo	35	48	15	34	43	71
Yhteensä:	72	108	18	67	25	62
Läänineläinlääkäriin tarkastettavat laitokset						
Polttolaitos	1	4	1	3	100	75
Tekninen laitos	7	0	7	0	100	100
Väliasteenlaitos	2	5	2	2	100	40
Yhteensä:	10	9	10	5	100	56
YHTEENSÄ:						
Polttolaitokset	25	47	1	27	4	58
Tekniset laitokset	18	13	9	8	50	62
Tekn.varastointilaitokset	2	4	1	1	50	25
Väliasteenlaitokset	2	5	2	2	100	40
Tilarehustamot	35	48	15	34	44	60
	82	117	29	72	35	50

Säädösten mukaisista laitosvalvonnoista toteutui 62 %, kun luku vuonna 2008 oli vain 35 %. Kunnaneläinlääkäreiden osalta tarkastuksista tehtiin hieman yli 60 %, kun edellisenä vuonna luku jäi 25 prosenttiin. Läänineläinlääkäreiden tekemien tarkastusten määrä sen sijaan laski vuoden 2008 100 prosentista noin 60 prosenttiin.

Kunnan- ja läänineläinlääkäreille kuuluva muu sivutuotevalvonta

Sivutuotteiden hautaamalla hävittämisen valvonta ja valvonnan toteutuminen

Kokonaisten nautojen, lampaiden ja vuohien raatojen, kotiteurastuksen sivutuotteiden, teurastuspaikoista ja pienimuotoisten leikkaamoista peräisin olevien luokan 2 ja 3 teurassivutuotteiden ja tiettyjen muiden MMMa 1374/2004 4 §:n mukaisten sivutuotteiden hautaamisesta sallituilla ns. syrjäisillä alueilla. Toimijan on etukäteen ilmoitettava paikalliselle kunnaneläinlääkärille hautausaikeesta. Kunnaneläinlääkäriin on valvottava alueellaan, että hän saa edellä mainitut ilmoitukset. Tarvittaessa kunnaneläinlääkäriin on valvottava toimijoiden hautauksistaan pitämää kirjanpitoa ja tarkistettava haudattava sivutuote, hautauspaikka ja käytettävät välineet saamiensa ilmoitusten perusteella. Kunnaneläinlääkäriin on pidettävä luetteloa ilmoituksista ja lähetettävä niistä yhteenveto tiedoksi läänineläinlääkärille vuosittain helmikuun loppuun mennessä. Läänineläinlääkäriin on huolehdittava, että hän saa vuosikoonnit kunnasta. Läänineläinlääkäriin on lisäksi valvottava, että märehitjötä haudataan vain syrjäisillä alueilla. Koosteet kuntien vuosiyhteenvetoista toimitetaan Eviraan helmikuun loppuun mennessä.

Valvonnan toteutuminen

Yhteenvetoja kunnaneläinlääkäreille saapuneista ilmoituksista raatojen hautauksista toimitettiin Eviraan yhdeksältä kahdestatoista läänineläinlääkäreiden toimialueelta ja yhteensä 73 kunnasta. Kotiteurastuksien sivutuotteiden hautauksista oli ilmoitettu 63

kunnan alueella, teurastuspaikoista, pienimuotoisista leikkaamoista, poroteurastamoista ja -leikkaamoiden peräisin olevien sivutuotteiden hautauksista oli ilmoitettu 10 kunnan alueelta. Kala- ja raputuotteita valmistavista laitoksista peräsin olevia sivutuotteita ilmoitettiin haudatuiksi kahden kunnan alueella.

Kuolleita nautojen oli yhteenvedojen mukaan ilmoitettu haudatuiksi yhteensä n. 536 kpl. Näistä keräilyalueella tapahtuneita hautauksia oli ilmoitettu 186 kpl ja syrjäisellä alueella n 350. Verrattaessa nautojen osalta ilmoitusten määrää nautarekisterin tietoihin syrjäisellä alueella haudatuksi ilmoitettujen nautojen määrään (3257) on todettava, että hautauksista ilmoitetaan säännöstenmukaisesti noin 10 %.

Hautausilmoituksia tehtiin kuolleista lampaista vain syrjäisellä alueella. Ilmoituksia tehtiin n. 230 kpl. Lammas- ja vuohirekisterin mukaan tilalla kuolleita ja lopetettuja eläimiä haudattiin koko maassa 1725 kpl. Erottelua syrjäisellä ja keräilyalueella tapahtuneista hautauksista ei vuoden 2009 osalta ole saatavilla.

Kotiteurastuksien sivutuotteiden hautaamisista oli ilmoitettu 63 kunnassa. Haudattujen sivutuotteiden määrä oli yhteensä noin 54 000 kg. Kotiteurastettujen nautojen määrä nautarekisterin mukaan oli jo hieman yli 10 000, joten ilmoituksia sivutuotteiden hautaamisista saadaan vain harvoissa tapauksissa. Sivutuotteiden hautaamisia oli tarkastettu eniten Lapin läänissä (17 %), muulla tarkastuksia oli tehty muutama tai ei lainkaan.

Edellä esitettyjen lukujen valossa näyttää siltä, etteivät kunnaneläinlääkärit ole kiinnittäneet riittävästi huomioita alueellaan tehtäviin raatojen tai muiden sivutuotteiden hautaamiseen ja niiden ilmoittamiseen. Myöskään läänineläinlääkärit eivät ole tarkistaneet, että kunnaneläinlääkärit saavat kyseiset ilmoitukset.

Käsitlemättömien sivutuotteiden käyttö eräiden eläinten ruokintaan - valvonta ja sen toteutuminen

Aloitettaessa käsitlemättömien sivutuotteiden käyttö sivutuoteasetuksen art 23 mukaisten eläinten ruokintaan, toimijan on tehtävä aloitusilmoitus toiminnan aloittamisesta sen alueen kunnaneläinlääkärille, jonka alueella sivutuotteita tullaan käyttämään. Kun kyseessä on luonnonvaraisten eläinten ruokinta (haaskakäyttö), aloitusilmoitus on tehtävä vuosittain. Lisäksi luonnoneläinten ruokinnan osalta jokaisesta käyttökerrasta on ilmoitettava sivutuotteiden keräyskunnan ja käyttökunnan kunnaneläinlääkärille ennen kuin sivutuotteita viedään haaskapaikoille. Kunnaneläinlääkäriin tulee kieltää sivutuotteiden käyttö, mikäli aineksessa on tautiriski tai lääkejäämiä. Kunnaneläinlääkäriin, jonka alueelta sivutuotteet kerätään, on tarvittaessa tarkastettava sivutuotteet ennen niiden käyttöä. Kunnaneläinlääkäriin tulee lisäksi tehdä tarpeen mukaan tarkastuskäyntejä paikkoihin, joissa sivutuotteita käytetään. Valvontaviranomaisella on lisäksi velvollisuus seurata alueen karhun kaatolupien käyttöä, jotta luokan 2 ainesta ei käytetä ruokinnassa karhun metsästyksen ollessa käynnissä alueella. Viimeksi mainittu velvoite sekä lääkejäämiä sisältävien raatojen käyttökielto tuli voimaan 26.6.2009 MMMa 1374/2004 muutoksella MMMa 434/2009.

Valvonnan toteutuminen

Lääninhallitusten vuosiyhteenvedojen mukaan luonnonvaraisten eläinten ruokintaa harjoitetaan 45 kunnan alueella ja haaskapaikkoja aloitusilmoitusten perusteella on yhteensä 113 kpl. Eniten haaskapaikkoja on Joensuun ja Oulun toimialueilla. Puolet haaskapaikoista on toiminnassa karhujen kuvausta ja katselua varten. Ammattimainen ja suurimuotoinen luontokuvaus ja katselutoiminta on keskittänyt itäiseen Suomeen. Tarkastuksia haaskapaikoille on tehty eniten Oulun alueella, jossa haaskoja on tarkastettu 12 kpl eli 32 % haaskapaikoista. Pääasiallisena houkuttimena haaskoilta käytetään sian raatoja (yhteensä 370 kpl) ja kalaperäistä ainesta. Yhtään lääkityk-

siin tai tauteihin liittyvää kieltoa käyttää tilalta peräisin olevaa sian raatoa haaskaruokinnassa ei ole ilmoitettu.

BSE-näytteenotto luokan 1 käsittelylaitoksessa, valvonta ja sen toteutuminen

Luokan 1 käsittelylaitoksen valvovan kunnaneläinlääkärin on huolehdittava, että kaikista laitokseen toimitetuista yli 48 kk ikäisistä itsestään kuolleista tai lopetetuista nautaeläimistä ja yli 18 kk ikäisistä lampaista ja vuohista lähetetään näyte Eviraan tutkittavaksi. Kunnaneläinlääkäri vastaa näytteenoton säännöstenmukaisuudesta ja luotettavuudesta. Fyysisen näytteenoton suorittavat hänen kouluttamansa laitoksen työntekijät. Kunnaneläinlääkäri raportoi kuukausittain Eviraan otetuista näytemääristä, tapauksista, joissa näytettä ei jostain syystä saatu, sekä suorittamistaan valvontakäynneistä.

Honkajoen käsittelylaitokseen tuli vuonna 2009 laitosta valvovan eläinlääkärin kuukausiraporttien mukaan 11 013 kpl yli 48 kk ikäistä nautaa. BSE-näytettä ei saatu 400 naudasta. Nämä naudat olivat pahoin tulipaloissa tuhoutuneita tai eläinsuojelutapausten yhteydessä löydettyjä pilaantuneita raatoja. Kesäaikana oli myös pahoin pilaantuneita raatoja, joista näytettä ei pystytty ottamaan. Näyte saatiin otettua 94 %:sta naudoista.

Eviraan tulleista yli 48 kk ikäisten nautojen näytteistä tutkimuskelpoisia oli 99 %. Kaiken kaikkiaan Honkajoelle tulleista naudoista saatiin tutkittua 96 %. Alaikäisistä naudoista otettuja näytteitä lähetettiin Honkajoelta Eviraan 14 kpl.

2 TOIMIJOIDEN LAINKUULIAISUUS JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

2.1 Todettujen säännöstenvastaisuuksien yleisyys ja tyyppi

Laitosvalvonta

Sivutuotealan laitosten valvontakäynneillä havaitut säännöstenvastaisuudet on jaoteltu kolmeen kategoriaan niistä eläinten ja ihmisten terveydelle aiheutuvan riskin perusteella. Kahden korkeimpaan luokkaan (1 ja 2) arvioidun puutteen osalta valvontaviranomainen asettaa toimijalle määräajan, jonka kuluessa puute on korjattava. Viranomaisen ilmoittaa myös ajankohdan, jolloin korjaavan toimenpiteen suorittaminen tarkastetaan. Laitostarkastusten yhteydessä todetut säännöstenvastaisuudet ja niiden yleisyys on koottuna seuraavaan taulukoon.

Taulukko 3. Laitostarkastusten yhteydessä todetut säännöstenvastaisuudet ja niiden yleisyys

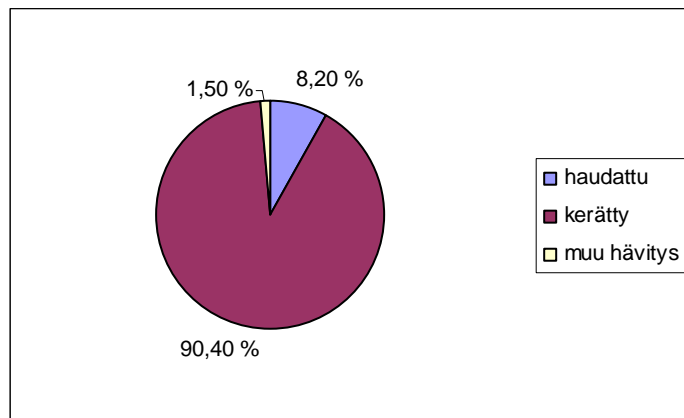
säännöstenvastaisuus	riskiluokka	frekvenssi	seuraamus
kuljetusasiakirjat, merkinnät	3	4	huomautus
kuljetusasiakirjat, kuljetus	2	3	määräaika
käsittelyprosessi	3	2	huomautus
käsittelyprosessi	2	1	määräaika
raaka-aineen säilytys	3	3	huomautus
yleinen hygienia	3	6	huomautus
yleinen hygienia	2	1	määräaika
kirjanpito	3	3	huomautus
kirjanpito	2	1	huomautus

Säännöstenvastaisuuksia kirjattiin yhteensä 24 kappaletta. Valtaosa puutteista oli lieviä, riskiluokkaan 3 kuuluvaksi todettuja. Riskiluokan 2 säännöstenvastaisuuksia todettiin 6 kappaletta. Puutteita ilmeni kuljetuksissa, käsittelyprosessissa, yleisessä hygieniassa ja kirjanpidossa. Yhtään riskiluokkaan 1 kuuluvaa puutetta ei todettu.

Sivutuotteiden hävittäminen

Kuolleet naudat

Koko maassa kuoli tai lopetettiin tiloilla nautarekisterin mukaan yhteensä 38 415 nau-
taa. Näistä 35 015 kuoli keräilyalueella (90,1 %) ja syrjäisellä alueella 3400. Syrjä-
isellä alueella kuolleista naudoista hävitettiin 96 % (3257 kpl) hautaamalla. Keräilyalu-
eella raadoista hävitettiin käsittelylaitokseen toimittamalla n 90 % (31 648 kpl), hau-
taamalla n. 8 % (2856 kpl) ja muilla tavoin n. 2 % (511 kpl). Viimeksi mainituissa ta-
pauksissa hävitystapaa ei oltu kerrottu, hävitystavaksi oli kirjattu ”muu” tai raadot oli
ilmoitettu hävitetyiksi polttamalla. Seuraavassa kuvioissa on esitetty nautojen hävi-
tystavat keräilyalueella nautarekisterin mukaan vuonna 2009.

Kuva 1. Kuolleiden nautojen hävitystavat keräilyalueella v. 2009

Vuonna 2008 tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä oli suunnilleen sama kuin vuonna 2009, kuten seuraavasta taulukosta käy ilmi. Käsittelylaitokseen ra-
adoista toimitettiin vuonna 2009 90 %, mikä on muutaman prosenttiyksikön verran
enemmän kuin vuonna 2008. Säännöstenvastaisesti haudattujen raatojen määrä
laski n. 8 prosenttiin, kun se vuonna 2008 oli n. 10 % ja vuonna 2007 n. 15 %.

Taulukko 4. Tiloilla kuolleet ja lopetetut naudat ja niiden hävittäminen keräilyalueella 2007- 2009

	kuolleita	kerättyjä	haudattuja
2007	38 809	29 091 (75%)	5685 (15%)
2008	35 221	30 759 (87%)	3666 (10%)
2009	35 015	31 648 (90%)	2856 (8%)

Säännöstenvastaisesti haudattujen nautojen määrät keräilyalueella ovat vähentyneet
kaikkien lääninhallitusten kohdalla. Seuraavassa taulukossa on nautarekisterin tieto-
jen perustella keräilyalueella ja syrjäisellä alueella haudatuksi ilmoitettujen raatojen
määrät vuosina 2007, 2008 ja 2009.

Taulukko 5. Hautaamalla hävitetyt kuolleet naudat eri lääninhallitusten alueilla 2007–2009.

	Haudatut naudat					
	2007	yhteensä	2008	yhteensä	2009	yhteensä
Lääni						
ESLH*	703		409		351	
LSLH*	2553		1737		1345	
ISLH*	1354		885		709	
OULU1*	1075	5685	618	3666	451	2856
OULU2	913		930		1400	
LAPPI	1554		1657		1791	
ÅLAND	360	2827	352	2922	366	3257
YHTEENSÄ		8512		6588		6113

*keräilyalue

Kuolleet lampaat ja vuohet

Lammas-vuohirekisteristä ei toistaiseksi saada eroteltua tapahtumia syrjäisellä ja keräilyalueella, joten seuraavat luvut koskevat koko maata. Edellä mainitun rekisterin mukaan tiloilla kuolleita ja lopetettuja lampaita oli koko maassa 5 096 kpl. Näistä hävitystapa oli ilmoitettu 4 923 tapauksessa. Raadoista oli toimitettu käsittelylaitokseen 2690 kpl (54,6 %), haudattu 1725 kpl (35,0 %), poltettu 151 kpl (3,1%) ja hävitetty muilla tavoin 357 kpl (7,3%). Vuoden 2008 vastaavat luvut on esitetty seuraavassa taulukossa.

Taulukko 6. Lampaiden ja vuohien hävitystapa

vuosi	kuolleet ja lopetetut, kpl	hävitystapa ilmoitettu, kpl	hävitystapa			
			käsittelylaitos	hautaus	poltto	muu
2008	4269	4012	2344 58,0 %	1329 34,0 %	105 2,6 %	234 5,8 %
2009	5096	4923	2690 54,6 %	1725 35,0 %	151 3,1 %	357 7,3 %

Kuolleet siat, siipikarja ja turkiseläimet

Sikojen ja siipikarjan raatoja tuli keräilyn kautta Honkajoki Oy:lle ja Findest Protein Oy:lle yhteensä 6,2 milj kg. Vuonna 2008 sikoja ja siipikarjaa kerättiin yhteensä 6,3 milj.kg eli hieman vuotta 2009 enemmän. Haudattujen sian raatojen määristä tai muista hävitystavoista ei ole saatavilla tietoa. Minkin ruhoja käsiteltiin Honkajoen käsittelylaitoksilla 2126,54 tn ja ketun ruhoja 951,40 tn.

Ilmoitukset kunnaneläinlääkäreille

Verrattaessa nautojen osalta kunnaneläinlääkärille tehtyjen haudausilmoitusten määrää nautarekisterin tietoihin syrjäisellä alueella haudatuksi ilmoitettujen nautojen määrään (3257) on todettava, että haudauksista ilmoitetaan säännöstenmukaisesti noin 10 %. Muiden märehtijöiden osalta ilmoitusaktiivisuus on suunnilleen samaa luokkaa. Toisaalta toimijat eivät vielä käytä lammas- ja vuohirekisteriä yhtä aktiivisesti kuin nautapuolella, joten luvut eivät kerro kattavasti eläinten poisto- ja hävitystavoista. Toimijat eivät myöskään ilmoita kotiteurastuksen sivutuotteiden hautaamisista kuin murto-osassa tapauksia. Haudattujen sivutuotteiden määrä oli yhteensä noin 53 000 kg. Kotiteurastettujen nautojen määrä nautarekisterin mukaan oli jo hieman yli 10 000, joten ilmoituksia sivutuotteiden hautaamisista tehdään hyvin vähän.

Toimijat olivat tehneet 109 ilmoitusta haaskakäytön aloittamisesta, kun edellisenä vuonna ilmoituksia oli tehty 76 ja vuonna 2007 58 kpl. Pienpetojen pyyntiin tarkoitettuja haaskapaikkoja oli ilmoitettu noin 40 kpl, mikä ei todennäköisesti vastaa todellisuutta. Käyttöilmoituksia tekevät pääsääntöisesti vain suuret kaupalliset toimijat. Tehdyissä tarkastuksissa toiminta todettiin asianmukaiseksi eikä vakavia puutteita kirjattu.

2.2 Todettujen säännöstenvastaisuuksien analyysi

2.2.1 Todettujen säännöstenvastaisuuksien esiintyminen

Laitosvalvonta

Kunnaneläinlääkäreille kuuluvista laitostarkastuksista jäi tekemättä noin 40 %, kun luku vuonna 2008 oli 75 %. Kun huomioidaan, että tarkastettavia laitoksia oli viime vuoteen verrattuna lähes 40 enemmän, on kunnaneläinlääkäreiden tekemien tarkastusten määrä kohentunut kiitettävästi. Läänineläinlääkäreille kuuluvista laitostarkas-

tuksista jäi tekemättä myös 40 %. Tämä oli selvä heikennys edelliseen vuoteen verrattuna, jolloin yhtään laitosta ei jäänyt tarkastamatta. Vuonna 2009 tarkastettavia laitoksia olisi ollut yhteensä 9, kun niitä oli vuonna 2008 10 kappaletta. Kaiken kaikkiaan 117 tarkastettavasta laitoksesta 45 jäi tarkastamatta eli näiden laitosten mahdollisista säännöstenvastaisesta toiminnasta tai puutteista ei ole tietoa.

Syy lakisääteisten laitosvalvontojen laiminlyönteihin lienee kuntien puutteellisissa resursseissa, mutta myös tehtävien priorisoinnissa. Kuluneena vuonna valvontaviranomaisten työpanosta kului myös poikkeuksellisen paljon rehun aiheuttamien salmonellatapauksien selvittämiseen. Läänineläinlääkäreiden resursseja kuluttivat lisäksi uusien aluehallintovirastojen perustamiseen liittyvät tehtävät.

Toimijoiden osalta laitoksissa todettujen säännöstenvastaisuuksien määrä oli edellisvuotta suurempi. Tämä johtuu osittain siitä, että tarkastukset tehtiin vuonna 2009 pääosin valmiiden tarkastuslistojen avulla, jotka edellyttivät säännöstenvastaisuuksien kirjaamista, luokittelua niistä aiheutuvan riskin mukaan, korjaavien toimenpiteiden teon aikataulua ja tehtyjen toimenpiteiden tarkistamista. Suurimmat puutteet havaittiin yleisessä hygieniassa ja kirjallisissa dokumenteissa, kuten kirjanpidossa ja kuljetusasiakirjoissa. Puutteet olivat valtaosin lieviä, eikä yhtään korkeimman riskiluokan säännöstenvastaisuutta kirjattu.

Sivutuotteiden hävittäminen

Hautausten ilmoitusaktiivisuus vaihtelee eri kunnissa eivätkä viranomaiset valvo kaikissa kunnissa yhtä tarkasti ilmoitusvelvollisuuden täyttymistä. Syynä lienee sekä viranomaisten että toimijoiden taholta ainakin osittain ilmoitusmenettelyn mielekkyyden kyseenalaistaminen. Näin on etenkin syrjäisellä alueella tapahtuvien märehittäjien raatojen hävittämisen kohdalla, koska tuottajat joutuvat ilmoittamaan hautauksista kahteen kertaan: kunnaneläinlääkärille ja eläinrekisteriin.

Keräilyalueella tapahtuvien hautausten syy lienee edelleen osin toimijoiden tiedon puutteesta, mutta myös tietoinen säännöstenvastainen toiminta. Raatokeräilyn hintoja pidetään kalliina ja etenkin pienten vasikoiden kohdalla käsittelylaitokseen toimittamista ei nähdä tarpeelliseksi. Lisäksi seuraamusten puute kannustaa säännöstenvastaiseen toimintaan. Toisaalta hautausten määrä on laskenut vuosi vuodelta ollen nyt n. 8 %.

Sikoja ja siipikarjaa hävitettiin raatokeräilyn kautta hieman vähemmän kuin vuonna 2008, mikä antaa olettaa, että niiden hautaaminen olisi lisääntynyt. Osaltaan tähän vaikuttivat vuoden 2009 alusta nousseet raatokeräilyn keräilyhinnat.

Käsittlemättömien sivutuotteiden käyttö

Käyttö- ja aloitusilmoitusten tekemisen vähäisyys sivutuotteiden haaskakäytössä, etenkin pienpetopyynnissä, johtunee siitä, että haaska sijaitsee usein toimijan omalla maalla ja haaskaksi viedään pieniä määriä omalta tilalta peräisin olevaa ainesta. Näissä tapauksissa käyttöilmoitusten tekoa ei nähdä mielekkäänä. Luontokuvaus- ja katseluun tarkoitettu haaskojen pito on usein ammattimaista liiketoimintaa, jolloin määräysten ja säädösten noudattamiseen suhtaudutaan tarkemmin. Käyttöilmoitusten teossa oli kuitenkin tälläkin sektorilla puutteita. Ilmoitusaktiivisuus vaihtelee eri kunnissa eivätkä viranomaiset valvo kaikissa kunnissa yhtä tarkasti ilmoitusvelvollisuuden täyttymistä.

Haaskanpitoon liittyvät viranomaistarkastuksia ei tehty muualla kuin Oulun läänissä. Syyt lienevät samat kuin laitostarkastusten puutteellisuuksien kohdalla.

2.2.2 Todetuista säännöstenvastaisuuksista seuraavien riskien luonne

Laitostarkastukset

Viranomaisvalvonnan toteutumattomuus asetusten määrämällä tasolla johtaa siihen, etteivät toimijat saa palautetta eivätkä neuvontaa toimintansa parantamiseksi. Asetusten vastainen toiminta voi näin ollen jatkua pitkään, jolloin riski aiheuttaa vaaraa ihmisten ja eläinten terveydelle, rehuketjun turvallisuudelle, elintarvikeketjulle ja ympäristölle kasvaa.

Tehdyissä laitostarkastuksissa havaitut puutteet kuljetusaisakirjoissa ja kirjanpidoissa johtavat sivutuotteiden jäljitettävyyden heikkenemiseen. Puutteet yleisessä hygienian tasossa ja sivutuotteiden säilytyksessä muodostavat riskin etenkin rehuksi päätyvien sivutuotteiden kohdalla. Tehdyissä laitostarkastuksissa havaitut säännöstenvastaisuudet olivat kuitenkin pääosin luonteeltaan lieviä, eivätkä valvontaviranomaiset nähneet niiden aiheuttavan välitöntä vaaraa.

Sivutuotteiden hävittäminen

Kokonaisten naudan raatojen hautaaminen eläintiheällä keräilyalueella sisältää riskin ihmisten ja eläinten terveydelle sekä ympäristölle. Hautauspaikan väärä sijainti, valvonnan puute sekä liian lähelle pintaa tapahtuva hautaaminen voivat aiheuttaa mahdollisen taudin leviämisen tai tarttumisen hyönteisten tai muiden eläinten välityksellä. Lisäksi riskinä on pohjaveden saastuminen. BSE:n/ TSE:n tarttuvuuden vähenemisestä hautaamisen jälkeen on hyvin vähän tietoa. Oletuksen mukaan kolmen vuoden aikana häviäminen on 98 prosentista, mutta aineksen hajoamisnopeus voi vaihdella hautaamisen jälkeen hyvinkin paljon hautauspaikan olosuhteiden mukaan. Metsään jätettyjen sivutuotteiden osalta ovat edellä mainitut riskit moninkertaiset.

Käsittlemättömien sivutuotteiden käyttö

Käsittlemättömien sivutuotteiden käytön osalta aloitus- ja käyttöilmoitusten tekemättä jättäminen estää kunnaneläinlääkäriltä mahdollisuuden tarkastaa luonnoneläinten ruokintaan aiottu paikka, toimintatavat ja käytettävät sivutuotteet. Tämä on ongelmallista etenkin ammattimaisessa haaskanpidossa, jossa käytettävien sivutuotteiden määrä voi olla hyvinkin suuri ja ne ovat alkuperältään useasta eri paikasta. Tällöin on mahdollista, että haaskakäyttöön päätyy materiaalia, jossa on lääkkeitä tai eläintaudin leviämisen riski.

Ilmoitusmenettelyjen tarkoitus on paitsi sivutuotteiden loppukäytön valvonnan mahdollisuus myös sivutuotteen alkuperäpaikan eli käytännössä sikatilan tai kala-alanlaitoksen toiminnan asianmukaisuuden valvonta niissä syntyneiden sivutuotteiden osalta. Näin ollen myös sivutuotteiden säännöstenvastaisen käytön aiheuttamat riskit sivutuotteen syntypaikalla kasvavat.

2.2.3 Todettujen säännöstenvastaisuuksien perimmäiset syyt

Toimijoiden säännöstenvastainen toiminta johtuu osittain tiedon puutteesta, osittain kuitenkin tietoisesta säädösten rikkomisesta. Sivutuotteita pidetään ehkä edelleenkin sekä toimijoiden että valvontaviranomaisten taholta vanhanaikaisesti jätteinä, joiden käytön ja hävittämisen kontrolloinnin tai valvonnan merkitystä ei nähdä tarpeelliseksi. Toimijoille säännösten noudattaminen aiheuttaa usein kustannuksia ja valvontaviranomaisille muutenkin puutteellisten resurssien kulutusta. Lisäksi tehokkaiden ja oikeasuhteisten seuraamusten puute kannustaa toimijoita säännöstenvastaiseen toimintaan.

Kunnissa valvonnan tehoa heikentää myös valvontakohteiden keskittämättömyys. Esimerkiksi Oulun läänissä Kainuun maakunta -kuntayhtymässä on yhdeksän kunnan alueen luonnonvaraisten eläinten ruokinnan valvonta keskitetty yhdelle valvojalle, jolloin valvonta on osaavaa, tehokasta ja yhdenmukaista ja resurssien käytön kannalta tarkoituksenmukaista.

3 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Auditointeja ei sivutuotevalvonnan alueella ole tehty vuonna 2009.

4 TOIMET TEHOKKUUDEN VARMISTAMISEKSI

4.1 Toimet toimijoiden lainkuuliaisuuden varmistamiseksi

Laitosvalvonnat

Valtaosa laitostarkastuksissa todetuista puutteista oli lieviä, riskiluokkaan 3 kuuluvaksi todettuja. Toimijalle huomautettiin näistä seikoista ja ne kirjattiin tarkastuskertomukseen toimina, joita muuttamalla toimintaa voidaan kehittää ja siten vähentää entistään sivutuotteiden käytön aiheuttamaa riskiä eläinten terveydelle ja eläintautien leviämiseksi. Puutteisiin palataan seuraavan määräaikaistarkastuksen yhteydessä. Riskiluokan 2 säännöstenvastaisuuksien kohdalla valvontaviranomainen asetti korjaaville toimenpiteille määräajan, jonka puitteissa toimijan tuli joko toimittaa dokumentti tehdyistä korjauksista viranomaiselle tai korjauksen toteutuminen tullaan tarkastamaan seuraavalla valvontakäynnillä. Yhdessä tapauksessa todettiin toimijan raaka-ainetoimittajan kaupallisissa asiakirjoissa puutteita. Tavarantoimittajalle toimitettiin oikaisukehoitus ja asia saatettiin laitoksen valvovalle viranomaiselle tiedoksi.

Sivutuotteiden hautaaminen

Eviran tietoon tuli yksi tapaus, jossa sian raatoja ei ollut asianmukaisesti haudattu syrjäisellä alueella. Kunnan valvontaviranomainen antoi toimijalle kirjallisen huomautuksen asiassa.

Käsittlemättömien sivutuotteiden käyttö

Käsittlemättömien sivutuotteiden säännöstenvastaisesta käytöstä on poliisin tutkinnassa yksi tapaus.

4.2 Toimet virallisen valvonnan tehokkaan toiminnan varmistamiseksi

Laitoshyväksymisten ja valvontojen helpottamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi laadittiin tarkastuslistat kunnaneläinlääkäreiden kuuluvien tilakohtaisten pienen kapasiteetin polttolaitosten ja teknisten laitosten tarkastuksia varten. Tarkastuslistoissa korostettiin poikkeamien luokittelua niistä aiheutuvien riskien perusteella sekä poikkeamista aiheutuvien korjaavien toimenpiteiden varmistamista. Tarkistuslistojen toimivuudesta pyydettiin kommentteja ja kommenttien perusteella listoihin tehdään tarvittavat muutokset vuoden 2010 tarkastuksia varten.

26.6.2009 voimaan tulleen MMMa 1374/2004 muutoksen MMMa 434/2009 johdosta Eviran haaskaruokintaa koskeva ohjeistus päivitettiin ja ruokintaan liittyvät lomakkeet uusittiin.

Lomakkeet kunnaneläinlääkäreiden ja läänineläinlääkäreiden vuosikoosteiden laatimiseksi alueidensa sivutuotteiden hautauksista ja haaskakäytöstä uusittiin.

Valvontaviranomaisten hautausvalvontavelvoitteen avuksi nautojen osalta lääninhallitukseen lähetettiin kuukausittain kunta- ja toimija- ja eläinkohtaiset listaukset tiloilla kuolleista ja lopetetuista naudoista ja niiden hävitystavoista. Säännöstenvastaiset hautaukset oli merkitty korostaen. Koosteessa oli myös kotiteurastetut eläimet. Läänejä pyydettiin jakamaan kuntiin niiden kuukausittaiset tapahtumatiedot. Näin ollen kunnilla olisi ollut käytettävissään tiedot keräilyalueilla säännöstenvastaisista hautaamisista ja siten mahdollisuus puuttua niihin. Syrjäisellä alueella ja kotiteurastusten sivutuotteiden kohdalla kunnaneläinlääkärit olisivat tienneet tapaukset, joista tuottajan olisi pitänyt toimittaa heille hautausilmoitus mahdollista tarkastusta varten.

Kuukausittaisten nautarekisterikoosteiden hyödyntäminen läänineläinlääkäreiden ja kunnaneläinlääkäreiden valvontatehtävää helpottavana työkaluna ei ole toiminut odotetulla tavalla. Kuntakohtaisten tietojen poimiminen ja lähettäminen kuntiin koettiin lääninhallituksissa hankalaksi ja työlääksi mm. siksi, että tietyn toimijan antamat tiedot on jaoteltu koosteessa useaan eri ryhmään eläimen iän ja poisto- ja hävitystavan perusteella. Joissain lääninhallituksissa läänineläinlääkäri puuttui koosteissa havaitsemiinsa tilakohtaisiin epäkohtiin. Jatkossa on kuukausiraportteja syytä selkeyttää ja yksinkertaistaa, jotta ne olisivat paremmin hyödynnettävissä.

5 ARVIO YLEISESTÄ ONNISTUMISESTA

Laitosvalvontojen osalta tilanne on parantunut vuodesta 2008, etenkin kunnaneläinlääkäreiden suorittaman valvonnan kohdalla. Säännöstenvastaisesti haudattujen nautan raatojen määrä on laskenut edellisestä vuodesta. Läänineläinlääkäreiden näkemyksen mukaan sivutuotteiden käsittelyssä tiloilla on kuitenkin edelleenkin paljon rikkeitä.

6 MUUTOKSET VASUSSA

Voimassa oleva sivutuoteasetus kumotaan ja uusi asetus (EY)1069/2009 ja sen toimeenpanoasetus tulevat voimaan maaliskuussa 2011. Toimeenpanoasetuksen käsittely on edelleen kesken komissiossa. Uuden asetuksen myötä myös kansalliset asetukset tullaan avaamaan. On varsin todennäköistä, että sivutuotevalvontaan tulee merkittäviä muutoksia. Uusien asetusten toimeenpanon valmisteluun liittyvät tehtävät ajoittuvat vuoteen 2010.

Laki eläintunnistusjärjestelmästä hyväksyttäneen huhtikuussa 2010. Se edellyttää mm. haaskapaikkojen ja turkistarhojen rekisteröinnin. Rekisteröinnistä huolehditaan kuntatasolla. Tässä yhteydessä voidaan tarkistaa MMMa 850/2005:n haaskanpitoa koskeva ilmoitusmenettelyä ja mahdollisuuksia sen keventämiseen. Turkistarhojen kohdalla rekisteriin tulee merkitä myös mahdollisesta lajinsisäisestä käytöstä tilalla.

Nautarekisteristä saatavia raportteja tullaan kehittämään valvonnan tarpeisiin paremmin sopiviksi. Tulevan lammis- ja vuohirekisterin raportteja kehitetään samaan malliin.

Nautojen ja myöhemmin myös lampaiden ja vuohien hävittämisen valvonta tulee tehostumaan, kun luokan 1 käsittelylaitos aloittaa nautarekisterin rajapinnan hyödyntämisen ja merkitsee suoraan em. rekistereihin laitokseen tulleet ja hävitetyt eläimet.

Vuoden 2010 EHO¹-hanke on kunnaneläinlääkäreiden hyväksymien sivutuotealan laitojen kuuluvan valvonnan tehostaminen.

¹ EHO = valtakunnallinen eläinten terveys- ja hyvinvointivalvontaohjelma